

német és osztrák, másodsorban itáliai eredetűek, ezeket még francia és cseh kéziratok követik.

Newhauser az egyes művet látja el sorzámmal, a művet tartalmazó kódexnek pedig nélkülözhetetlen adatait közli: könyvtári jelzést, korát, íróanyagát, méretét, provenienciáját. Az egész katalógusra jellemző a világos és áttekinthető elrendezés. Az egyes leírásoknál a prologus/praefatio incipiteket nagyon helyesen elkülöníti a textustól, megadván ez utóbbinak incipitjét és desinitjét, és ha van, akkor külön még közli a kolofon szövegét is, szövegközlésében pedig hűen követi az eredeti írásmódját. A hegyes zárójelet Newhauser a saját kiegészítéseinek jelzésére használja: a.) evvel oldja fel a rövidítéseket (pl. a 4. tételnél: *poni*<*tur*>: bár ezeket meglátásom szerint minden külön jelzés nélkül fel lehet oldani); b.) ezek közé illesztve egészíti ki a szöveget a hiányzó betűkkel, szavakkal (a 4. tételnél arra lehet gondolni, hogy a rubricator nem írta be rubrummal a kezdőbetűt: <*N*>*oticia*); c.) ezek közé illesztve a kiadó toldotta bele a szövegbe a bibliai locust (a 64. tétel esetében e nagyon ismert kifejezés: *captivam duxit captivitatem* után megtaláljuk: <*Eph. 4.8*>, míg több más esetben ez elmaradt, pl.: a 48-as tételnél a Királyok 2. könyve mellett a 7,1-et, az 51-es tételnél pedig a zsoltárhelyet, 88,32-öt, hiányoljuk). A kötetet példamutató gondossággal szerkesztett incipitjegyzék, névmutató (feltünteteti, hogy az illető személy milyen minőségben: szerzőként, másolóként, vagy a mű címzettjeként etc. szerepel a kéziratban), cím- és helynévjegyzék, concordantia Bloomfieldhez és Newhauser összeállításának korábban megjelent részeihez (Manuscripta 31,2 1987 102–115 és 33,1 1989 3–14) zárja. A szövegek azonosítása és a vonatkozó új szakirodalom felhasználása mintaszerű.

Nem értelmezhető a 117-es tétel (Kalocsa, MS. 275) kolofonjának feloldása: *finivi quasi octava f<eria> post comple<> in quatuor <> 1466*. E töredékesen megmaradt részletnek helyes olvasatot nehéz javasolni, mivel az *octava feria* nemcsak önmagában, hanem a kántorböjt

napjaira is gondolva (szerda, péntek, szombat, azaz: feria quarta, sexta, sabbato) lehetetlen-ség. Egyébként e tételnél lehet tettenérni egy „bennfelejtett” dőlt betűs latin szövegrészletet, aminek, azaz a dőlt betűs szedésnek, az egész katalóguson keresztüli következetes, ám sajnálatosan elmaradt végigvitele, tipográfiailag jól elkülöníthette volna a katalógus angolját a kódexek latinjától, esetenként németjétől. Az 51-es tételt képező OSzK Cod. lat. 535-ös kézirat provenienciájának meghatározása rossz, mivel a pozsonyi káptalan egykori felvidéki magyar provenienciájú kódexét nem lehet „Czech/Hungarian (?)”-nek mondani. Nyilvánvaló, hogy Pozsony alapján (a mai határokat tartva is szem előtt), cseh provenienciára gondolni nem lehet. A latin *Posoniensis* után zárójelben először talán a város magyar nevét kellett volna megadni, majd a németet, és legvégül az alig másfélszázados múltra visszatekintő mai hivatalos nevét; egyébként Güssing magyar neve, Németújvár is hiányzik a kötetből. A katalógus használhatóságát és értékeit nem módosító néhány sajtóhibát kell még említeni: OSzK Cod. lat. 519 (48. tétel): *ca*<*n*>*tur Reminiscere* helyett a *canitur* szónak kellene állnia. Az Index nominumban közölttel ellentétben *Isidorus Hispanensis* neve helyesen: *Hispalensis* (Hispalis volt Sevilla akkori neve), amint a *Bestiarum* is *Bestiarium* lenne.

SARBAK GÁBOR

Lay, Heinrich: Lugosch und seine periodischen Veröffentlichungen von ihren Anfängen bis zur Gegenwart (1853–1995). Ein Kapitel Kulturgeschichte aus der Stadt an der Temesch. Töging a. Inn, 1996. 122 l. (Dokumentationen)

Jól használható és hiánypótló kézikönyv látott napvilágot 1996-ban a németországi Töging am Innben, mely a Lugoson a kezdetektől napjainkig megjelent valamennyi periodikus kiadványt feltárja és megadja számos, ma már csak a szakirodalomból ismert kiadvány ada-

taik. Műfaját tekintve a sajtótörténet és a bibliográfia között helyezkedik el. A sajtótörténethez a lapok címeinek kronologikus elrendezése közelíti, de minden olyan adatot tartalmaz, melyek a sajtóbibliográfiák fő alkotóelemei.

Lugos, Temesvár és Nagybecskerek után a Bánát harmadik legnagyobb városa. A szerző bevezetőjében felvázolja a lugosi sajtó rövid történetét, az első színházi almanachoktól kezdve. Igen alapos előszavában vizsgálja a periodikus kiadványok terjesztési módjai mellett, olvasóik körét és gazdasági hátterüket, ugyanis a lapkiadók létét általában a könyvkiadás biztosította, s így csak a könyvkiadói háttérrel rendelkező lapkiadók tudtak hosszabb ideig fennmaradni. Tény, hogy Lugoson hosszabb ideig egyetlen napilap sem tudott gyökeret verni.

Hasonló összefoglalások jelentek már meg a történelmi Magyarország más jelentős német nyelvű lakossággal bíró városával (gondolunk itt Sopronra, Pécsre, Pozsonyra és Temesvárra) kapcsolatban. Összehasonlítva ezekkel, jelen munka kiemelkedik részletes lelőhely adataival, arról nem beszélve, hogy mind közül a leginkább naprakész.

A bibliográfia a soknemzetiségű kisváros valamennyi német, magyar és román nyelvű periodikus kiadványát magába foglalja. Felépítése a következő: a legnagyobb csoportot a kronológiai sorrendben sorakozó folyóiratok és hírlapok képezik, ehhez kapcsolódik egy témaszerinti csoportosítás és egy nyelvek szerinti mutató, majd ezt követik a városi és megyei szervek hivatalos lapjai és értesítői, külön csoportot képeznek a katonai periodikus kiadványok. A bibliográfia felőleli a város valamennyi kisebb-nagyobb rendszerességgel megjelenő kiadványát, ide értve az iskolai értesítőket, a dalegyletek, alapítványok, kórházak tudósítóit, az alkalmi lapokat és a naptárakat. A szerző minden esetben feltünteti a tulajdonos, a kiadó, a főszerkesztő, a szerkesztők és munkatársak neveit, a lap méreteit, nyomdáját, a lelőhelyet, sőt a jelzetet is, amely alatt az adott intézményben a kiadvány hozzáférhető. A peri-

odicitást sajnos nem minden esetben. A leírások nem szorítkoznak a száraz bibliográfiai adatok közlésére, az egyes fettel szedett és aláhúzással is kiemelt tételek mind egy-egy kis sajtótörténeti írás, melyek kitérnek a lap esetleges előzményére, címváltozásaira, ill. utódjára, összefoglalva így a lap életének fontosabb eseményeit. A főcím, alcím mindig a megjelenés nyelvén szerepel, de a szerző román és a magyar nyelvű lapok esetében zárójeltek között közli azok német fordítását is, segítve ezzel a pontosabb tájékoztatást.

A kötet fő rendező elve a kronológiai és a tételek nem a bibliográfiákban megszokott címszerinti alfabetikában, folyamatos tételszámozással követik egymást, de mivel e munkában nincs olyan nagy mennyiségű címről szó, s a szerző annyi kisebb tematikus csoportot alakít ki, hogy ezeken belül az eligazodás valóban nem nehéz. Fel kell hívni a figyelmet a tényleg minden szempontra kiterjedő csoportképzésen belül arra is, hogy létezik a többnyelvű periodikumoknak, valamint a máshol szerkesztett, de Lugoson nyomtatott kiadványoknak külön alcsoportja. Az összeállítást névmutató és az alapvető szakirodalom egészíti ki. Említésre méltó előnye még e kiadványnak, hogy a szerző a más korábbi lugosi periodikumokat is érintő publikációk hiányos, vagy hibás adatait minden esetben kiegészíti, illetve helyesbíti.

A szerző, aki egyébként szinte egész életét e munkájának szentelte, kötetét a lugosi kultúr- és helytörténeti kutatásokhoz szánta adalékkul, de ezen túlmenően haszonnal forgathatják könyvtárosok beszerző-gyarapító munkájuk során, valamint a kutatók szélesebb köre nyerhet belőle legfrissebb tájékoztatást a lelőhelyek vonatkozásában, hiszen a szerző a közelmúltban ténylegesen kézbe vette az állományt. Ez a mű egyik legpraktikusabb eredménye, hiszen a Réz Henrik-féle, még a háború előtt megjelent magyarországi német sajtóbibliográfia lelőhely és egyéb adatai ma már sokszor nem helytállóak.